

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN AȘEZAREA PRECUCUTENIANĂ DE LA CHIPEREȘTI—IAȘI

DE

CONSTANTIN ICONOMU ȘI NICOLAE CIUDIN

Alături de numeroasele stațiuni ale culturii Precucuteni cunoscute prin săpături arheologice, se adaugă acum încă una, documentată printr-un sondaj efectuat în satul Chiperești, comuna Țuțora, județul Iași. Printr-o cercetare anterioară, de suprafață, ale cărei rezultate au fost publicate, se știa că la Chiperești, în punctul „Țăruș” sau „La Țăruș”, se afla o așezare aparținând celei de a treia faze a culturii Precucuteni, suprapusă de elemente ale culturii Horodiștea-Erbiceni, Hallstatt-ului timpuriu și La Tène-ului¹. Cercetarea din anul 1989 a urmărit atât cunoașterea depunerilor arheologice sub raport stratigrafic, ce aparțineau unor culturi și etape diferite, cât și completarea imaginii dezvoltării culturale a triburilor neolitice și a populației tracogetice din prima și a doua epocă a fierului.

Încă din vechime, microzona reprezentată de comuna Țuțora a fost locuită în mai multe perioade datorită condițiilor favorabile de viață înregistrate aici. Această microzonă, mărginită la est de Prut și la vest și sud-vest de râul Jijia, situată în sud-estul Câmpiei Moldovei, în contact cu Podișul Central Moldovenesc, este delimitată la vest de coasta Iașilor². Dealul înalt, cu terase, la baza cărui se află așezat satul Chiperești, a oferit și în vechime condiții bune de locuire datorită terenului de șes din lunca Jijiei și a Prutului, favorabil agriculturii și păstoritului. Dealurile acoperite de păduri de foioase, cu vânat bogat, au furnizat material de construcție și lemn de foc.

Cât privește stațiunea de la „Țăruș”, aceasta este amplasată pe coasta Chipereștilor pe terasa medie a Jijiei, la 200 m sud-est de podul rutier de peste Jijia și la 100 m sud-vest de școala satului Chiperești. Stațiunea se prezintă ca un platou întins, de câteva hectare, mărginit la nord-est de albia Jijiei, la nord-vest de albia creată de un mic pârâu și la sud-est de o denivelare transformată acum în drum al satului Chiperești. Către sud-vest, platoul se leagă de Dealul Chipereștilor sau Dealul Chicerei ce prezintă zone de alunecare succesive către locul unde se află stațiunea³. În urma observațiilor de teren, așezarea nu prezintă elemente de fortificare artificială, dar nu este exclus ca, cel puțin, pe latura de sud-est, actualul drum al satului Chiperești să reprezinte o adâncire și lărgire a unui vechi șanț de fortificație, fiind cunoscut faptul că așezările Precucuteni utilizau acest tip de element de apărare⁴.

Sondajul de la Chiperești-Țăruș, din anul 1989, a constatat în practicarea a două șanțuri paralele, orientate nord-est — sud-vest și o casetă, totalizând suprafața de 79 m², toate aflate în lotul agricol al gospodăriei lui Octavian Dăscălescu și Eugen Țăruș. Din punct de vedere stratigrafic, sub stratul vegetal, cu grosime variabilă de 20 până la 40 cm, se află stratul aparținând culturii Precucuteni III având grosimi de 20 — 40 cm, sub care urmează solul viu. Stratul de cultură propriu-zis este întrerupt de două gropi, sesizabile în profil, dintre care una, veche, conține în umplutură materiale din cea de a doua epocă a fierului (fig. 1). Menționăm că în porțiunea săpată de noi nu au putut fi identificate niveluri de cultură care să aparțină epocii fierului, fragmentele ceramice hallstattiene și La Tène fiind găsite amestecate cu material arheologic din stratul de cultură Precucuteni III. Microzona de la „Țăruș” fiind curent utilizată ca teren agricol, inclusiv pentru plantații de vie, depunerile vechi de cultură au fost deranjate, astfel încât numai la adâncimi mai mari situl arheologic se prezintă cu mai puține distrugerii.

În cursul săpăturilor a fost surprinsă platforma de lut ars a unei locuințe neolitice de tip Precucuteni III. Aflată la adâncimea de 35—40 cm, aceasta se prezintă ca o masă de chirpici ars,

¹ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *Date preliminare privind așezarea Precucuteni III de la Chiperești-Iași*, în *Cercet. Ist.*, SN, XII—XIII, 1981—1982, p. 101—111.

² V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. II, Iași, 1985, p. 437—439.

³ Cf. și N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 101.

⁴ S. Marinescu-Bilcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, 1974, p. 17—24.

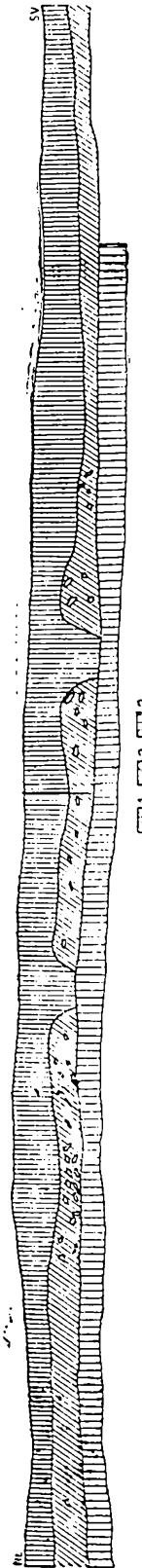

Fig. 1. Profilul tăluzului de sud-est la șanțului nr. 1. Scara 1/20. 1. Sol vegetal. 2. Nivel Precucuteni III. 3. Sol viu.

1 2 3

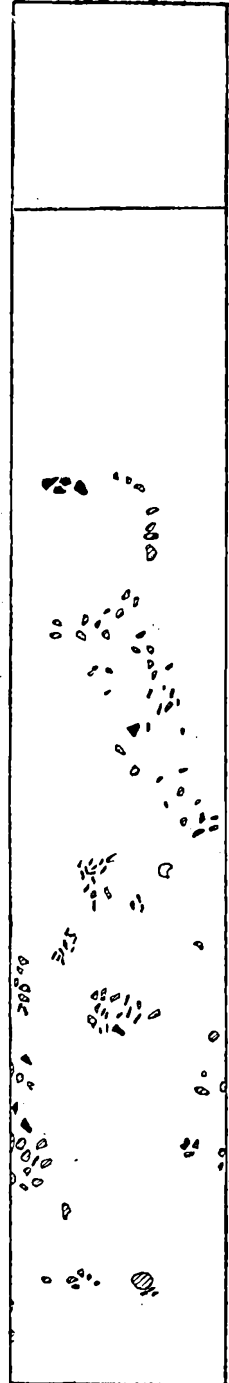
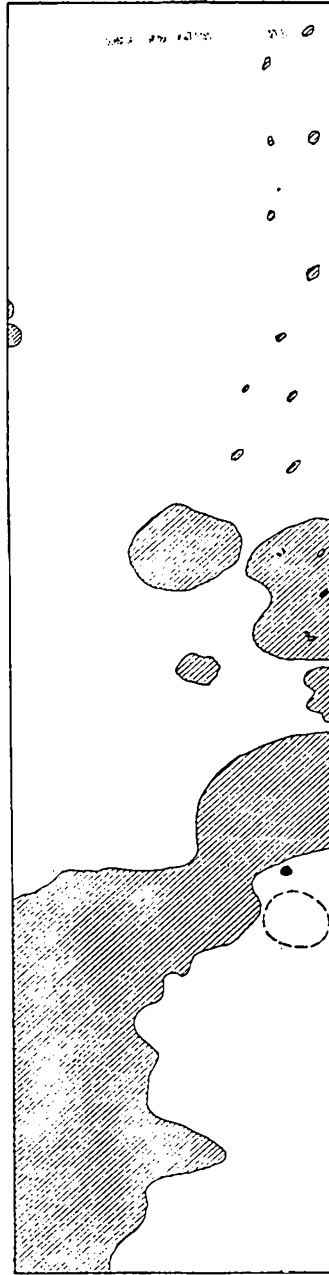

Fig. 2. Planul săpăturilor de la „Tăruș” cu platforma de chirpici a locuinței de suprafață de tip Precucuteni III. Scara 1/20.

cu grosimi variind între 5 și 12 cm, de culoare gălbui spre cenușiu, uneori roșie, compactă în partea centrală, sfărâmată și dispersată către margini (fig. 2). În afară de platformă, au fost sesizate și dărâmături de pereți, pietre, oase de animale, unelte de silex și o mare cantitate de ceramică foarte fragmentară astfel încât, în cursul operațiilor de restaurare, a putut fi întregit doar prea puțin material. Notăm că inventarul a fost găsit atât printre sau deasupra chirpiciului, în stratul de cultură și chiar în cel vegetal, antrenat fiind de lucrările agricole către suprafață. Deteriorările mai vechi și mai noi ale platformei de chirpici nu oferă o suprafață regulată, dar analizând planul, se poate aprecia că locuința a avut forma rectangulară cu laturile de 8/4 m, cu axul lung orientat est-vest. Trebuie ținut seama și de faptul că, în cursul săpăturilor din 1989, locuința precucuteniană nu a fost excavată complet și ca atare lungimea acesteia trebuie să fi fost ceva mai mare. Chirpiciul platformei prezintă obișnuitele amprente, ceea ce dovedește că, și la Chiperești, locuința de suprafață a fost amenajată prin luitura unei lese de pari și nuiele. Cantitatea mică de material lemnos a determinat ca prin incendierea locuinței, chirpiciul să primească mai degrabă culoarea gălbui spre cenușiu decât roșie. În porțiunea săpată nu au fost descoperite, pe podeaua de chirpici sau în afara ei, resturi de vetre, aceasta poate și datorită suprafeței restrânse excavate. Printre amenajările deosebite, reține atenția o groapă menajeră, nesurprinsă în profil, aflată la exterior, în marginea de nord-est a locuinței, adâncă de 1,20 m, cu diametrul de 60 cm, ce conținea chirpici sfărâmat, cioburi, multe oase de animale și scoici de râu.

Cel mai numeros și mai semnificativ material arheologic descoperit la Chiperești este alcătuit din ceramică fragmentată, care a permis recunoașterea principalelor tipuri de vase și decoruri ale fazei Precucuteni III. Fragmentele de vase ceramice, și piesele întregite, se pot clasifica în: 1. Vase de uz comun, din pastă grosieră; 2. Vase din pastă de bună calitate și 3. Vase din pastă fină.

1. Din prima categorie, cea a vaselor de uz comun, se înregistrează un număr de fragmente modelate din pastă amestecată cu cioburi pisate, unele dintre acestea cu bobul mare. Deși foarte fragmentate, se pot sesiza vase de mari dimensiuni care au servit la gătit și la păstrarea hranei și castroane mari, conice, cu buza verticală. Un fragment de buză și umăr indică prezența în repertoriul acestei categorii ceramice și a oalelor de formă globulară sau piriformă. Pereții vaselor sunt groși, de culoare cărămizie, cenușie sau roșcată; altele apar și cioburi cărămizii la exterior și cenușii în interior. Fundul vaselor este tăiat drept și uneori se observă tendința de profilare a acestuia. Decorul principal al acestei categorii ceramice este barbotina neorganizată, în unele cazuri înregistrându-se și tendința de ordonare a acesteia sub forma unor adâncituri în bandă trase cu degetele de la mână (fig. 3/2; 8/2). Un singur fragment prezintă un decor de brâu alveolat, amplasat pe diametrul maxim ce separă corpul de buza verticală (fig. 8/3), iar două cioburi au un ornament de ciupituri de tradiție Criș (fig. 8/6). Alte câteva fragmente sunt din aceeași pastă groasă, poroasă, dar decorul este mai degrabă caracteristic pentru categoria vaselor din pastă bună. Notăm un fragment de buză cu caneluri orizontale (fig. 3/4; 8/5) și un altul, descoperit în 1979, cu ornament de linii distanțate, orizontale, între care s-au intercalat șiruri de adâncituri lunguiețe, aproape triunghiulare (fig. 3/3; 8/7)⁵. Proeminențele sunt reprezentate de fragmente de torți orizontale cu perforație. În această categorie ceramică poate fi inclus și un pahar tronconic, cu pereții groși, din pastă poroasă, de culoare cărămizie-roșcată. Decorul constă dintr-un brâu continuu, amplasat sub buza îngroșată și linii oblice fasciculate, slab adâncite, dispuse pe corp (fig. 3/1; 8/4).

2. A doua categorie de ceramică este reprezentată de numeroase fragmente de vase din pastă de bună calitate. Pasta acestei categorii, bine arsă, este amestecată cu cioburi pisate mărunț, cu diverse nuanțe de roșu, cărămiziu, cenușiu sau cărămiziu la exterior și cenușiu în interior ori invers, cenușiu la exterior și cărămiziu în interior. Pereții acestei categorii ceramice sunt bine neteziți, uneori obținându-se un luciu mat, iar grosimea lor este mai mică decât a categoriei precedente. Decorul adâncit s-a obținut prin utilizarea unui instrument cu vârful bont, dar se întâlnește și decorul imprimat de șiruri de pătrate sau dreptunghiuri ce alcătuiesc linii orizontale sau oblice. Brâu alveolat, gropițele adâncite, dar mai ales canelurile cunosc o largă răspândire. Majoritatea decorurilor, atât cât s-a putut observa pe fragmente, este alcătuită din motive de spirale, tangente la cerc, hașuri, benzi orizontale sau oblice, canelate sau imprimate, cercuri concentrice adâncite în jurul proeminențelor etc. Fragmentele ceramice din această categorie aparțin unor vase de dimensiuni mari și mijlocii. Deși materialul este foarte fragmentat, se pot recunoaște câteva tipuri de vase. Astfel, un prim tip este reprezentat de categoria cupelor de formă bitronconică sau globulară cu buza evazată și fundul tăiat drept sau concav. Pasta, uneori poroasă, altele mai fină și subțire, este de culoare cenușie, neagră, cărămizie sau roșcată. Decorul constă, în principal, din adâncituri orizontale care separă buza de corp, spirale, grupe de linii paralele verticale, oblice, hașuri sau unghiuri duble. Nu lipsește nici decorul imprimat din șiruri de pătrățele sau dreptunghiuri. Mai rar apar și alveolele care, sub formă de bandă, delimitează buza de umăr ori sunt amplasate pe muchia buzei. Canelura,

⁵ N. Ciudin, D. Popovici, N. Chirica, *op. cit.*, p. 104, fig. 1/9.

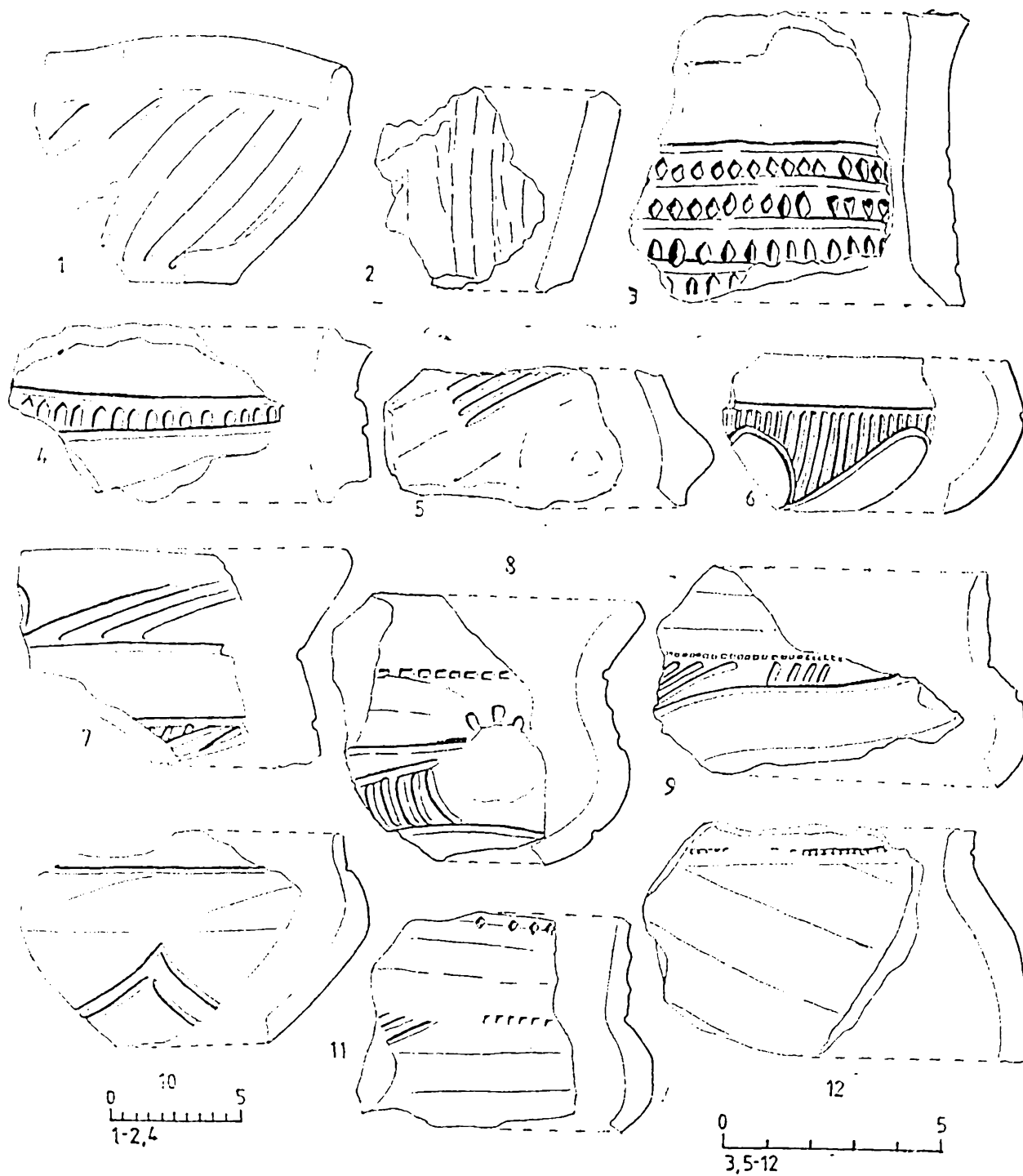

Fig. 3. 1-4. Vase de uz comun. 5-12. Vase din pastă de calitate bună.

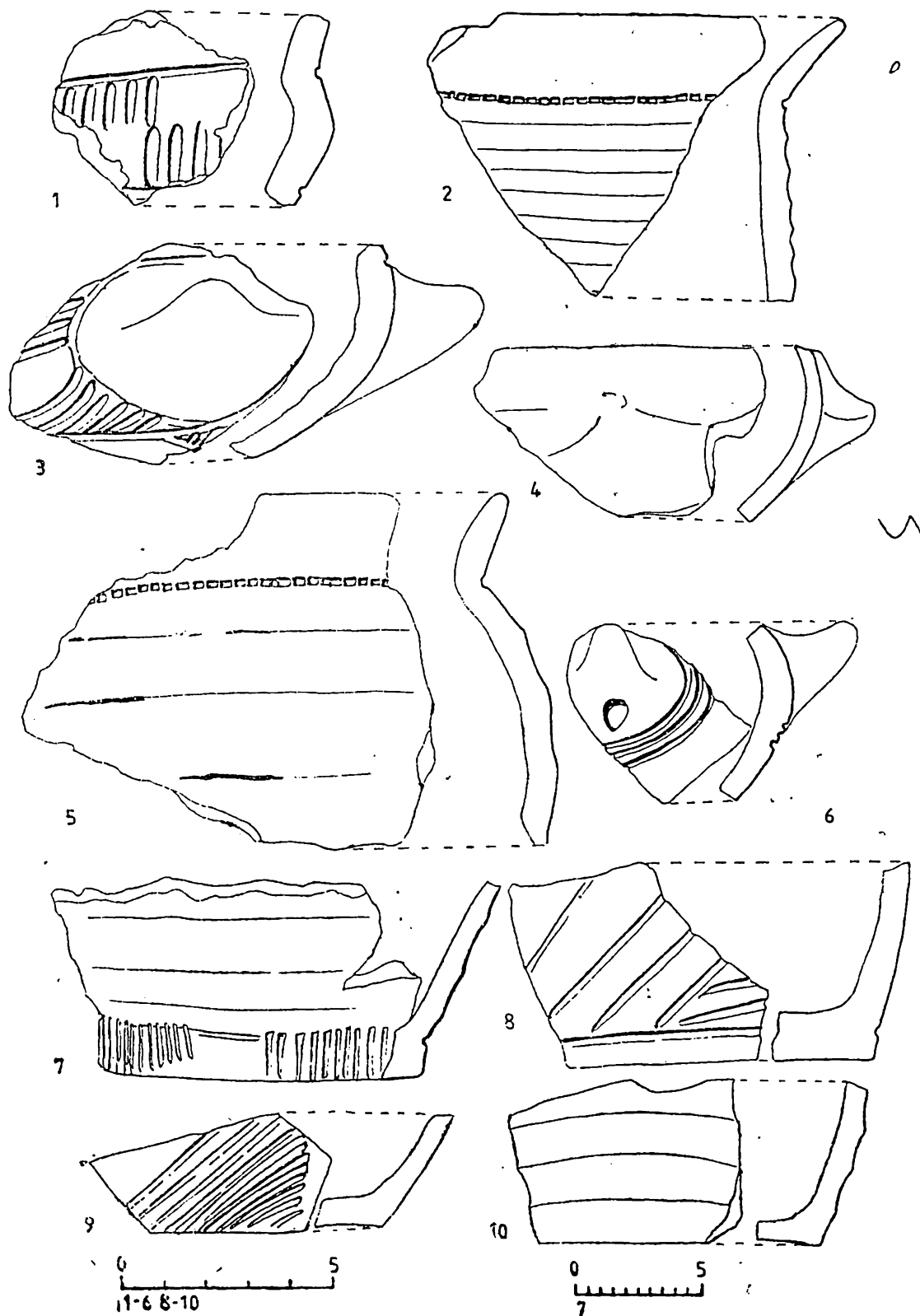

Fig. 4. Vase din pastă de calitate bună. 1—2. Fragmente ceramice de cupe bitronconice și globulare. 3—4, 6. Cupe cu proeminențe conice. 5, 7—10. Oale globulare.

care constituie la această formă de vas un element principal al decorului, se prezintă de obicei sub formă de bandă orizontală sau oblică iar alteori este atât de superficial trasată încât ornamentul apare mai degrabă ca fațetări orizontale sau oblice ce coboară de la umăr către fund⁶ (fig. 3/12; 9/2—4; 6—10; 4/1—2, 8—10; 10/1—3, 7, 10). La câteva fragmente se observă proeminențe conice ascuțite sau proeminențe conice rotunjite, cu perforație orizontală (fig. 4/3—4; 9/1, 11). Strâns înrudită cu această formă este cupa mare de formă bitronconică, caracterizată prin apucători în formă de cornițe cu vârful ridicat în sus. Pasta este similară cu cea a categoriei precedente iar decorul este alcătuit din linii și hașuri adâncite asociate cu bandă de caneluri superficiale (fig. 4/6; 9/5). Există însă și câteva fragmente cu decorul simplificat sau chiar fără ornamentație.

O altă categorie de vas este oala globulară cu buza evazată. Decorul principal constă din caneluri orizontale care coboară către fund. Buza este delimitată de umăr printr-o linie obținută prin imprimarea unor pătrățele. Uneori decorul imprimat de șiruri de pătrate apare amplasat pe umăr sau pe diametrul maxim sub formă de fascicule oblice (fig. 4/5; 10/8; 11/1). Un fragment de la jumătatea inferioară a unui vas cu buza dreaptă, decorat cu linii adâncite, paralele, verticale, ar putea aparține acestui tip (fig. 4/7—10; 10/6). Pasta vaselor globulare este mai fină, bine arsă, netezită și de culoare cărămiziu-cenușie la exterior și neagră în interior. Capacele de vase sunt reprezentate de două fragmente de butoni (fig. 5/1,5) și de buză, descoperite în cercetarea de suprafață din 1979 și publicate⁷ (fig. 5/2, 14; 10/4, 9). Un al treilea buton, găsit de asemenea în 1979 și rămas inedit, prezintă pe capul semisferic un decor de șiruri triple de linii imprimate, dispuse în formă de pătrat cu capetele prelungite (fig. 5/4; 10/5). Un număr de fragmente de formă cilindrică ar putea aparține vaselor-suport, sau fructierelor, străchinilor și cupelor cu picior înalt. În afară de două fragmente descoperite în 1979, publicate⁸, se mai adaugă alte două, rămase inedite, și încă trei, descoperite în 1989 (fig. 5/12; 11/2—5, 11). Tehnica de decorare preferată este adâncitura cu care se obțin spirale și hașuri sau linii paralele, dar se întâlnește și decorul de șiruri de pătrate imprimate cu care se realizează spirale, linii orizontale distanțate, intervalul fiind umplut cu linii oblice. Pereții sunt în general groși, din pastă poroasă, de culoare cărămizie și mai rar cenușie sau roșcată. Două fragmente de mici dimensiuni reprezintă suporturile unor vase sau cupe miniaturale (fig. 5/6—7; 11/6, 8). Decorul unuia constă din caneluri orizontale; baza ambelor piese este ușor lățită spre exterior. Notăm că suportul fără decor, deși miniatural, prezintă analogii foarte apropiate cu un exemplar aparținând fazei Precucuteni III de la Traian-Dealul Fântânilor⁹. Din numărul relativ mare de fragmente ceramice ce aparțin categoriei vaselor din pastă de bună calitate am dori să enumerăm câteva exemplare care nu pot fi atribuite unor tipuri bine precizate. Astfel, notăm un fragment de buză cu decor adâncit de la o strachină sau capac (fig. 11/10), un fund de vas cu ornamentul incomplet, probabil cruciform (fig. 11/9), realizat din linii adâncite, și o altă piesă, descoperită în 1979, publicată¹⁰, cu decor în bandă de linii adâncite, orizontale, separate printr-un prag vertical de o grupare de alveole înscrise într-un pătrat (fig. 5/9; 11/7).

3. Categoria vaselor din pastă fină este reprezentată în exclusivitate de cupe de mici dimensiuni, cu corpul rotunjit sau aproape globular. Cupele, cu pereții subțiri, sunt modelate din pastă fină, cu degresant pisat mărunț. Pasta, în unele cazuri cu luciu mat, este de culoare cenușie, cărămizie sau roșcată. Majoritatea cupelor au buza ușor evazată dar există și un exemplar fragmentar cu gât, probabil cu buza evazată. Tipurile de decor sunt aceleași ca ale grupei precedente. Este utilizată canelura care acoperă în benzi orizontale întreg corpul vasului. Buza este separată de umăr printr-o linie adâncită sau printr-un șir de dreptunghiuri imprimate, decor care se întâlnește uneori și în jumătatea inferioară a vasului ori sub formă de fascicule oblice amplasate pe umăr. Capetele de spirală adâncite și interspațiul hașurat se întâlnesc mai rar și uneori sunt redatate prin decor imprimat de șiruri de pătrate sau dreptunghiuri. Un exemplar cu gât, descoperit în cercetarea de suprafață din 1979¹¹, prezintă pe diametrul maxim șiruri de alveole alternate pe umăr cu fascicule de linii verticale paralele, adâncite (fig. 5/3, 8, 10; 12/1—4, 6—9). În jumătatea inferioară decorul este reprezentat de caneluri, linii duble adâncite și grupe de linii ce converg către fundul vasului. Un exemplar inedit, recuperat în 1979, prezintă ca ornament caneluri orizontale dispuse pe corpul vasului și, la intervale, pe muchiile canelurilor, apar șiruri de mici impresiuni ovale (fig. 6/6). Dintre cupele mici descoperite la Chiperești, un singur exemplar a putut fi întregit (I : 6 cm ; D : 10,2 cm). Din pastă cenușiu-maronie, lustruită, cu buza evazată, aceasta prezintă ca decor un șir de dreptunghiuri imprimate ce separă buza de umăr și un motiv de linii lustruite ce converg radial către fundul concav al vasului (fig. 6/1; 12/5).

O altă categorie, plastica, este în general săracă, ea fiind reprezentată în totalitate de idoli fragmentari de mici dimensiuni. Idolii antropomorfi feminini reprezintă invariabil tipul în poziție

⁶ Pentru repertoriul de decoruri al fazei Precucuteni III, cf. S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 79.

⁷ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 104, fig. 2/8, 4/3, 6/3.

⁸ *Ibidem*, p. 103—104, fig. 1/8, 6/5.

⁹ S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 82, fig. 57/3, p. 244.

¹⁰ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 103, fig. 6/6.

¹¹ *Ibidem*, p. 103, fig. 6/2.

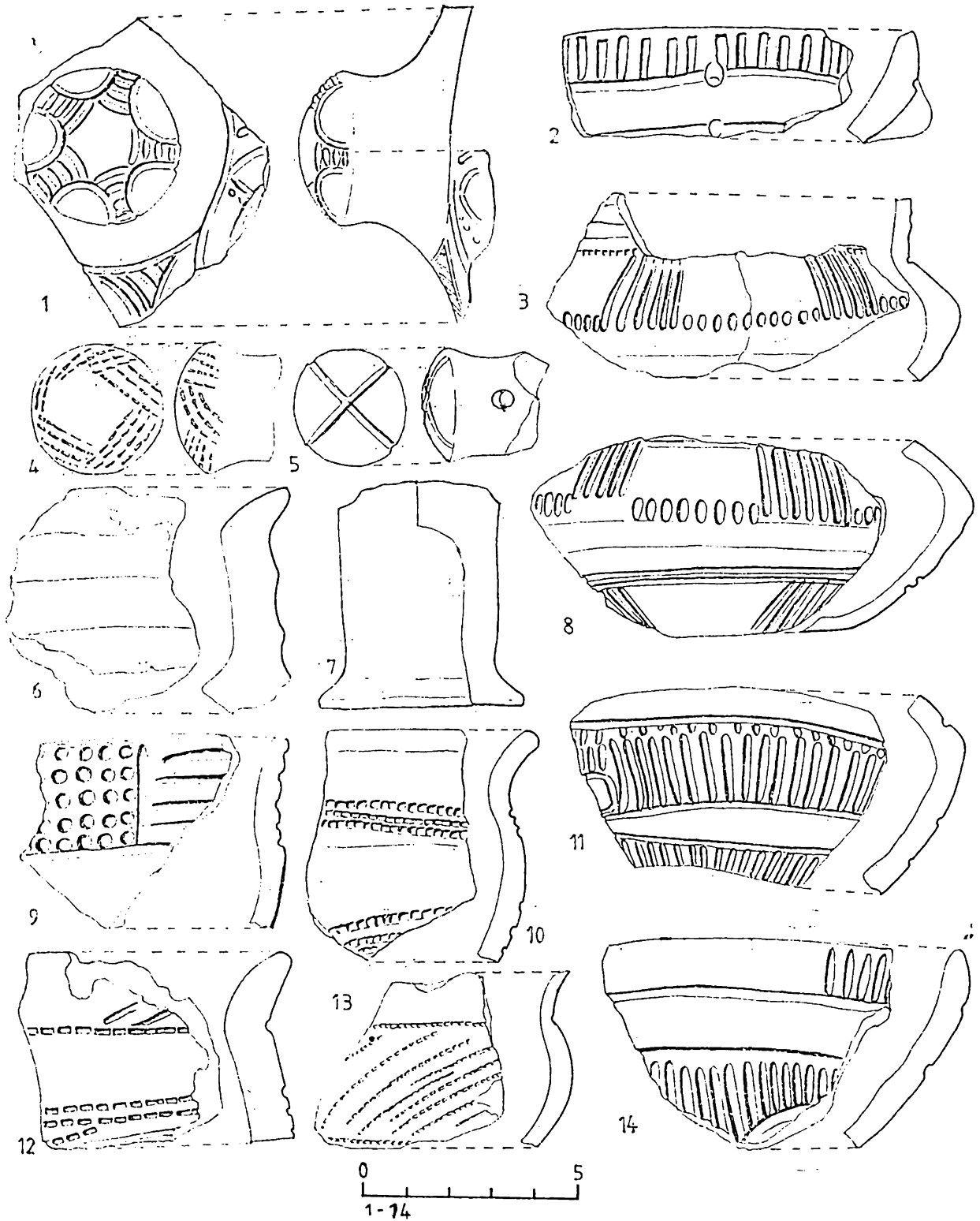

Fig. 5. Vase din pastă de calitate bună. 1-2, 4-5, 14. Fragmente ceramice de capace. 6-7, 12. Vase suport. 9, Fragment cu decor în bandă de linii orizontale adâncite și grupare de alveole dispuse în pătrat. Vase: din pastă fină. 3, 8; 10-11, 14. Cupe.

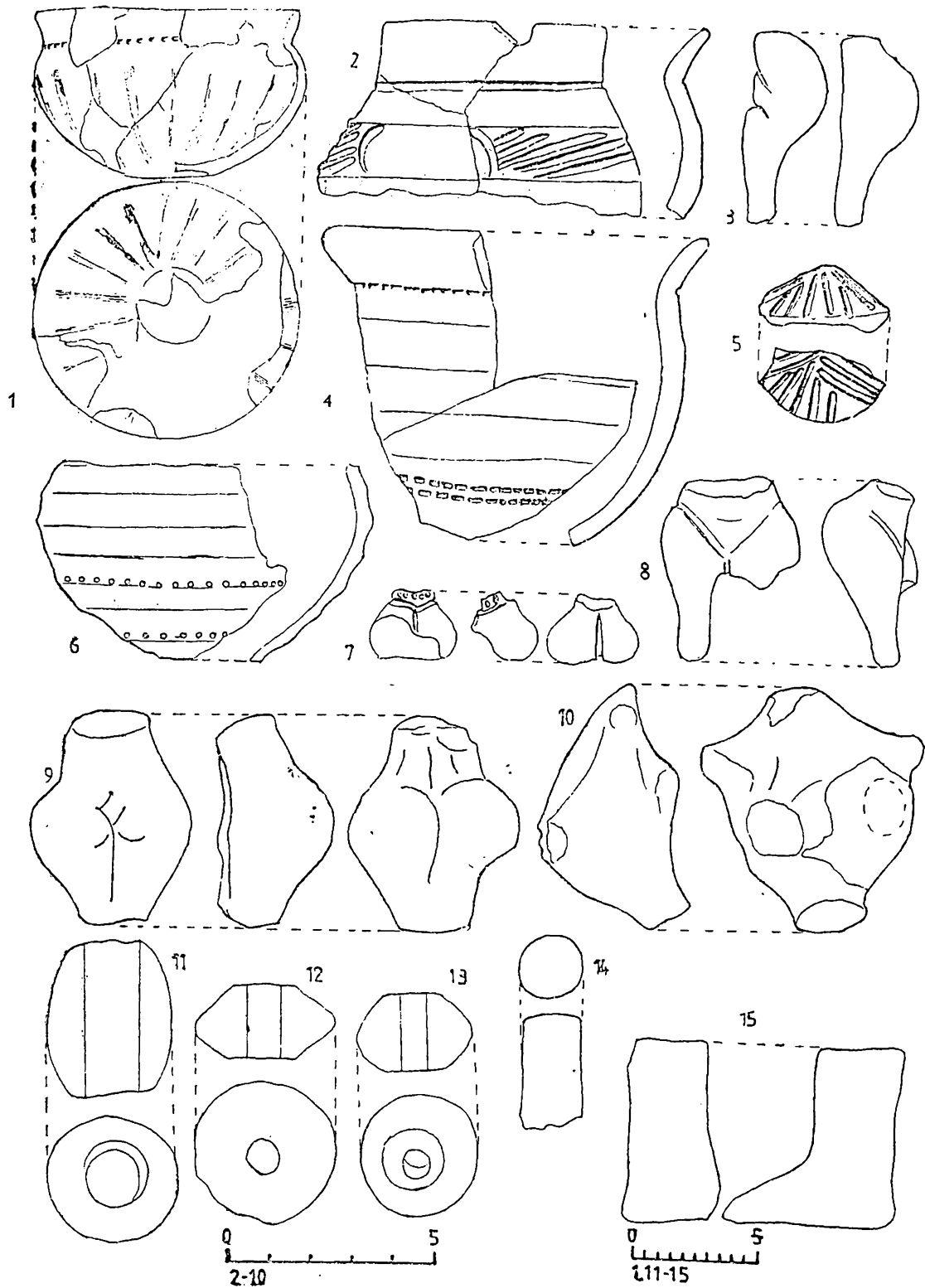

Fig. 6. Vase din pastă fină. 1—2, 4, 6. Cupe. 3, 7, 8—9, 14. Idoli antropomorfi feminini fragmentari. 10. Idol zoomorf fragmentar. 15. Picior de lut. 5, 11—13. Fusaiole.

șezândă, cu trunchiul inclinat și picioarele drepte și steatopigie mai mult sau mai puțin accentuată¹² (fig. 6/3, 7, 9; 13/2, 3). Atât cât s-a putut observa la exemplarele fragmentare, triunghiul sexual și picioarele sunt marcate de linii adâncite, dar există și un idol feminin fragmentar la care lipsesc orice mijloace de delimitare. În cercetarea de suprafață din 1979 a fost descoperit și un exemplar din categoria celor cu picioarele dezlipite¹³ (fig. 6/8; 13/1), restul idolilor reprezentând personaje feminine cu picioarele lipite. Două fragmente de cilindri de lut dintre care unul cu capătul întreg, rotunjit, descoperiți în 1979 și rămase inedite, ar putea reprezenta resturile unor idoli antropomorfi cu capetele în formă de colonete¹⁴ (fig. 6/14; 13/5). Pasta idolilor este similară cu cea a vaselor din categoria ceramicii de calitate bună și fină; este mai ales de culoare cărămidie și mai rar cenușie. Plastica zoomorfă este ilustrată de un fragment descoperit într-o cercetare de suprafață, inedit, reprezentând capul unui porc, restul corpului idolului fiind pierdut (fig. 6/10; 13/6a—b). Sunt redată naturalist botul animalului și ochii dar, mai schematic, urechile și coama. Din categoria plasticii notăm un fragment de picior de lut, descoperit prin cercetări de suprafață, inedit, fără redarea unor detalii suplimentare (fig. 6/15; 13/4). Astfel de piese descoperite și la Ereșteghin, Ghigoești-Trudești, Târpești, Traian-Dealul Fântânilor și Homești sunt considerate ca provenind mai degrabă de la picioare de vase decât de la statuete¹⁵.

O altă categorie de materiale, unelte, sunt reprezentate de topoare de gresie și gratoare, lame, răzuitoare, nuclee de silex și o râșniță de piatră alungită, fragmentară. În afară de unelte de silex descoperite în 1979¹⁶, se mai adaugă câteva exemplare descoperite în 1989, cum ar fi un gratoar, câteva lame, un nucleu și un percutor. Alte unelte sunt reprezentate de un împungător de os și de fusaiole, din care amintim două exemplare întregi și altele fragmentare¹⁷ (fig. 6/11—13; 13/9); o piesă descoperită în 1979, inedită, de formă cilindrică, din pastă grosieră, cu degresant cu bobul mare, de culoare roșie și un fragment apărut în săpătura din 1989, de formă bitronică, cu decor de adâncituri radiale (fig. 6/5).

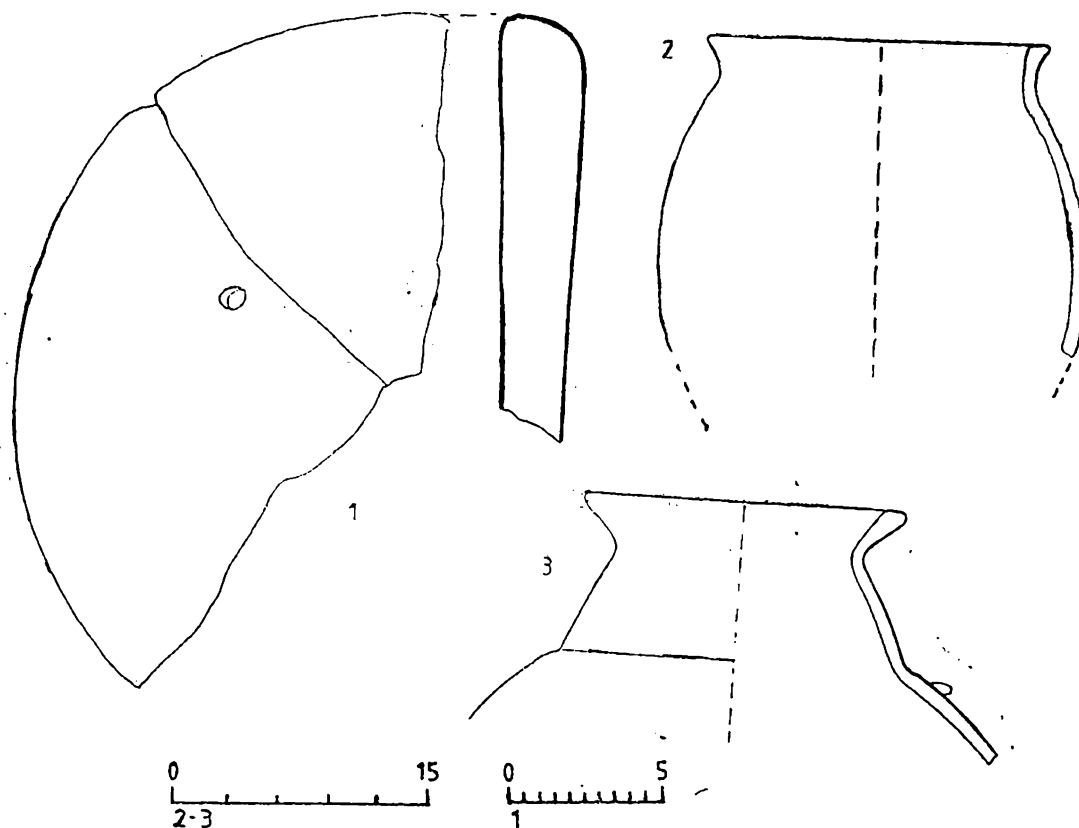

Fig. 7. Fragmente de vase din prima (2—3) și a doua epocă a fierului (1).

¹² Pentru clasificarea idolilor precucutenieni, cf. S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 95—99.

¹³ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 104, fig. 1/3.

¹⁴ S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 96.

¹⁵ Eadem, p. 99—100 cu bibliografia; Eug. Comșa, *O așezare Precucuteni din nord-estul Munteniei*, în *SCIVA*, 38, 1987, 2, p. 111, fig. 9/12.

¹⁶ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 102, fig. 5.

¹⁷ *Ibidem*, p. 102, fig. 1/4, 3/1.

Ceramica culturii Precucuteni fiind în stadiul actual al cercetărilor destul de bine cunoscută, am atribuit locuința excavată parțial, ca și întreaga așezare de la Chiperești, prin caracteristicile sale, celei de a treia fază a acestei culturi. Este însă oportun să precizăm elementele care definesc această fază din așezarea de la Chiperești. Astfel, pe de o parte, cupele, vasele globulare, capacele, suporturile cilindrice cât și celelalte fragmente ceramice, de la vasele a căror formă nu a putut fi precizată, prezintă analogii prin formă și decor cu materialele similare din stațiunile atribuite fazei Precucuteni III de la Traian — Dealul Fântânilor¹⁶, Izvoare¹⁹, Târpești²⁰, Târgu Negrești²¹, Andrieșeni²², Costișa²³, Mândrișca²⁴, Bosanci²⁵, Poduri²⁶, Homești²⁷. Pe de altă parte, la Chiperești, apare canelura și ornamentul tangentei la cerc derivat din spirale fugătoare, element decorativ ce se întâlnește pentru prima dată în faza Precucuteni III la cupe²⁸ (fig. 3/5; 11/3). Un alt element de decor, șirul sau șirurile fasciculate de impresiuni de mici pătrate sau dreptunghiuri, ce apare în faza Precucuteni II se găsește reprezentat și în faza Precucuteni III²⁹, el fiind întâlnit la majoritatea formelor, cum ar fi cupele, vasele cu corpul globular, suporturile. O serie de elemente ornamentale tipice pentru primele două faze ale culturii Precucuteni, cum sunt decorul excizat, motivul de șah, dinții de lup, lipsesc la Chiperești, dar tradițiile decorative ale acestora se înregistrează sub forma unor decoruri modificate și uneori realizate sub raport tehnic într-o manieră diferită. În acest sens notăm un fragment de fund, descoperit în cercetarea de suprafață din 1979 (fig. 11/9), ce aparține cu probabilitate tipului de vas cu gâtul scurt, existent în faza Precucuteni I, ornamentat cu cruce de Malta, adâncită și umplută cu hașuri, atestat la Traian — Dealul Viei³⁰, dar întâlnit și în faza următoare Precucuteni II, sub formă de variante de decor la capace și funduri de vase³¹. Un alt fragment, cu caneluri orizontale și grupe de alveole adâncite înscrise într-un pătrat, ar putea constitui continuarea decorului de șah redat în această formă (fig. 5/9; 11/7). De asemenea, fragmentul de vas cu șiruri de adâncituri triunghiulare, alungite, separate de linii orizontale adâncite ar reprezenta continuarea decorului de dinți de lup specific primelor două faze ale culturii Precucuteni (fig. 3/3; 8/7). Două fragmente de vas cu decor cu ciupituri de tradiție Criș, descoperite la Chiperești, se întâlnesc curent în primele două faze ale culturii Precucuteni, pentru ca în a treia fază să apară mult mai rar (fig. 8/6)³². Deși puțin numeroase, aceste câteva fragmente ceramice cu particularități sau tradiții ce aparțin primelor două faze ale culturii Precucuteni ne determină să atribuim așezarea neolitică de la Chiperești începutului culturii Precucuteni III. În acest context reamintim că situația stratigrafică înregistrată în sondajul de la Chiperești nu ne îndreptățește deocamdată să afirmăm existența și a unui nivel mai vechi aparținând fazei Precucuteni II. Realitatea este că, deși cele trei faze ale culturii Precucuteni au fost bine definite, trecerea de la o fază la alta nu se face atât de tranșant încât să nu existe și etape intermediare. Această situație l-a determinat pe V. G. Zbenovič să stabilească șase faze de evoluție pentru cultura Tripolie A (Precucuteni), care ar putea surprinde mai bine evoluția acestei culturi, însă care ar fi mai bine individualizate numai printr-o cercetare completă a așezărilor precucuteniene din aria lor de răspândire³³. Elementele de tradiție Precucuteni II sunt însă prea puțin numeroase la Chiperești și suficient de evaluate pentru a justifica crearea unei faze de tranziție, valoarea acestora constând mai degrabă în precizarea cronologică potrivit căreia așezarea de aici poate fi atribuită începutului fazei Precucuteni III³⁴.

Peste așezarea Precucuteni III s-au suprapus alte așezări aparținând epocii fierului. Din prima epocă a fierului, fără a se înregistra un nivel propriu-zis de cultură, face parte un fragment ceramic al unui vas bitronconic, cu buza evazată și muchia fațetată orizontal. Pe amărul bine delimitat de gâtul tronconic printr-un prag aproape orizontal, se păstrează un fragment de proeminență de la o apucătoare în formă de panglică. Pasta poroasă, groasă, de culoare neagră, a fost lustruită la exterior încât aceasta prezintă luciu mat (fig. 7/3; 13/8). Piesa face parte din categoria vaselor

¹⁶ S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 170—172, cu bibliografia.

¹⁹ Eadem, p. 161—163, cu bibliografia; cf. și R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, stratul Izvoare I 2, p. 57—100.

²⁰ S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 168—169, cu bibliografia.

²¹ Eadem, p. 165; A. Nițu, *Așezarea cu ceramică de factură precucuteniană de la Tg. Negrești*, în *SCȘIași*, seria III (șt. sociale), VI, 1955, 1—2, p. 1—28.

²² A.C. Florescu, *Săpăturile de salvare de la Andrieșeni*, în *Materiale*, V, 1959, p. 329—337; idem, *Săpăturile de la Andrieșeni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 117—126.

²³ Al. Vulpe și M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 309—316 și S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 157.

²⁴ Gh. Bichir și Eug. Dogan, *Săpături arheologice la Mândrișca*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 291—300; Gh. Bichir, *Săpăturile de la Mândrișca*, în *Materiale*, IX, 1970, p. 113—125; S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 164—165.

²⁵ P.V. Batarciuc, *Așezarea precucuteniană de la Bosanci (jud. Suceava)*, 6—7, 1979—1980, în *Suceava*, p. 33—37.

²⁶ D. Monah, S. Antonescu, Al. Bujor, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 86—99.

²⁷ Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 101—114.

²⁸ S. Marinescu-Bilcu, *op. cit.*, p. 75—76 și p. 79, 2b.

²⁹ Eadem, p. 76.

³⁰ Eadem, p. 62, fig. 35/2, tip 12 a.

³¹ Eadem, p. 72, 74, fig. 45/1; 52/1—3.

³² Eadem, p. 78.

³³ V.G. Zbenovič, *Rannij etap tripol'skoj kultury na territorij Ukrainy*, Kiev, 1989, p. 125.

³⁴ Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 112.

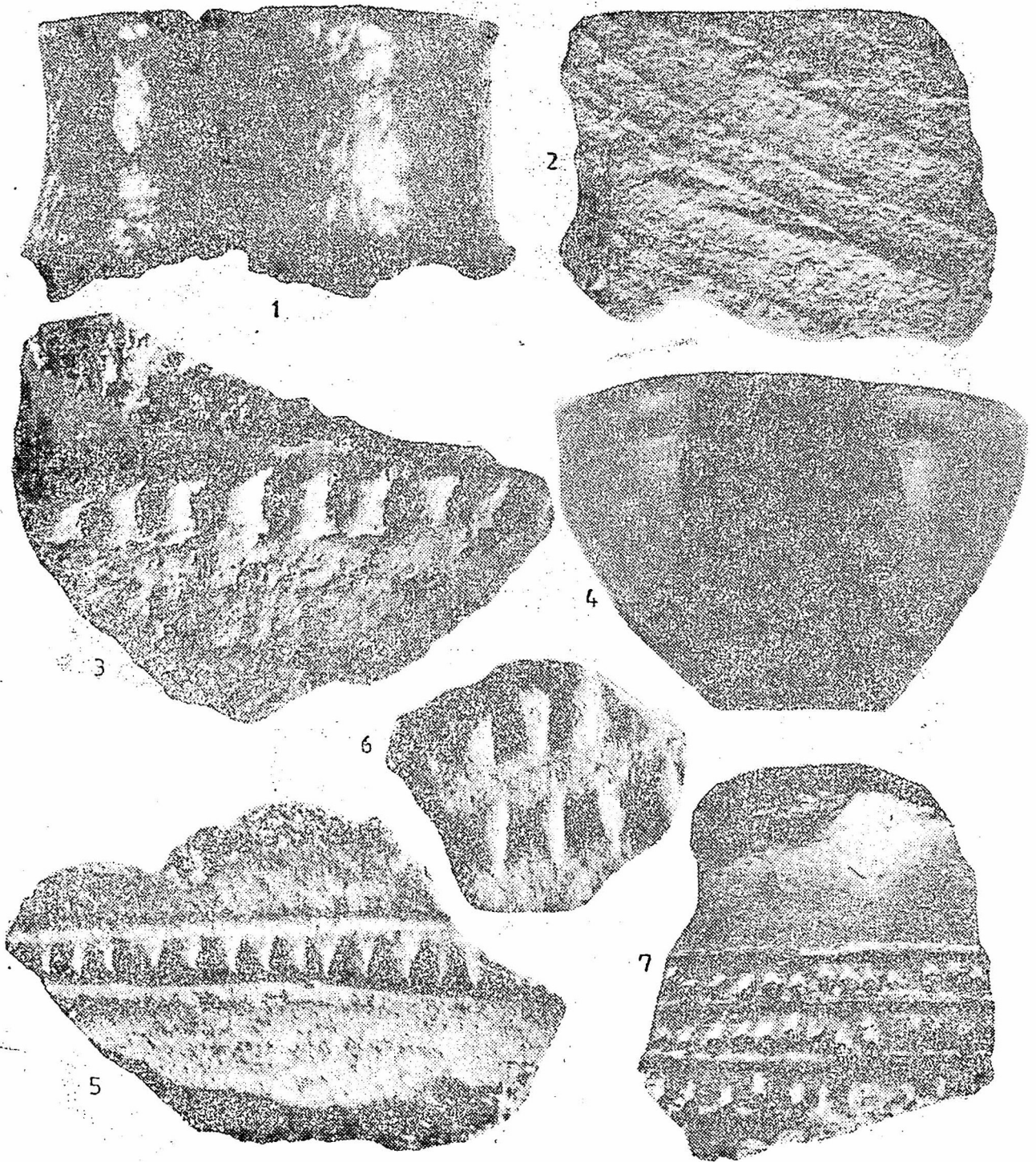

Fig. 8. 1.—7. Fragmente de vase de uz comun.

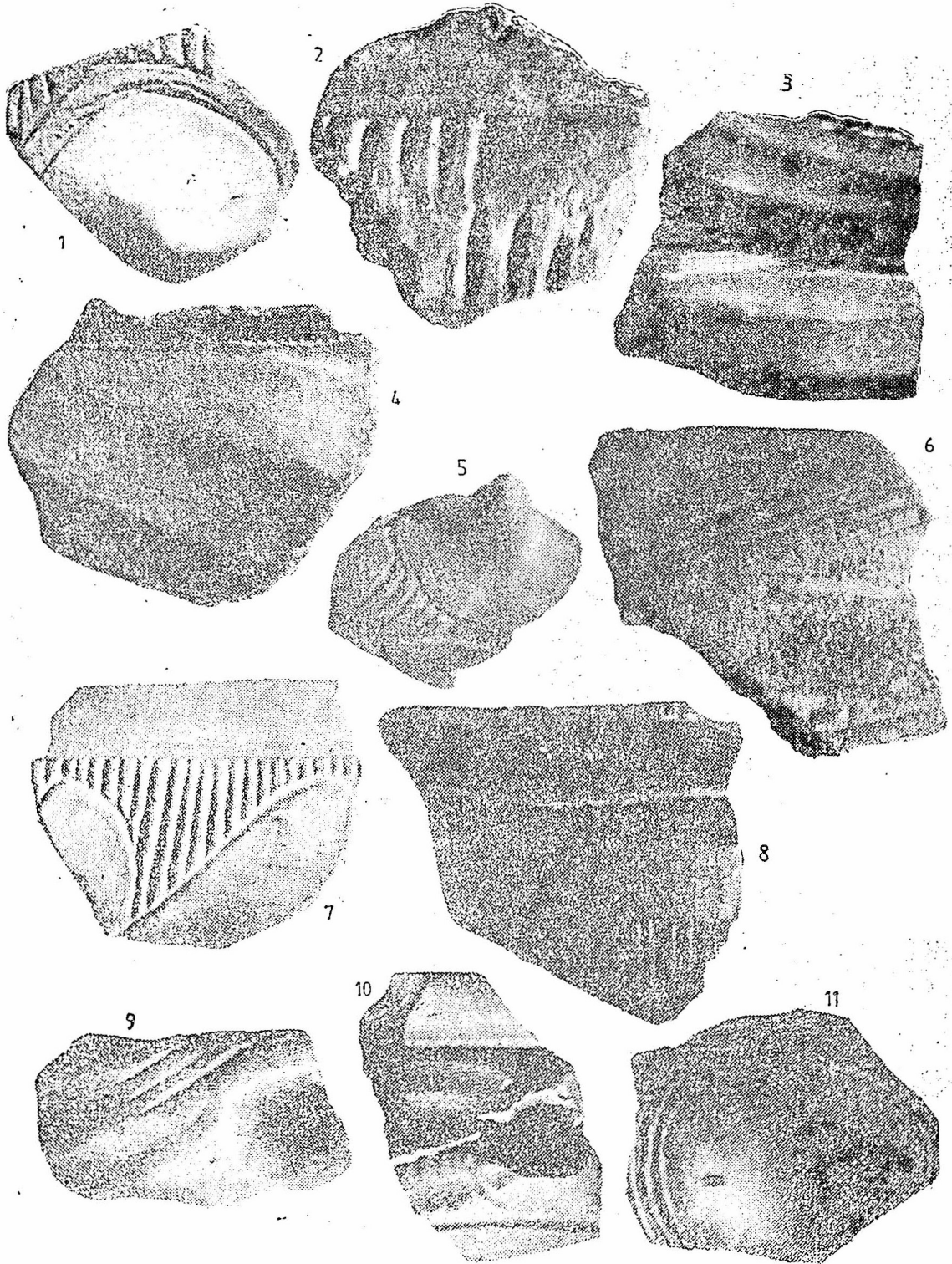

Fig. 9. 1—11. Fragmente de vase din pastă de bună calitate.

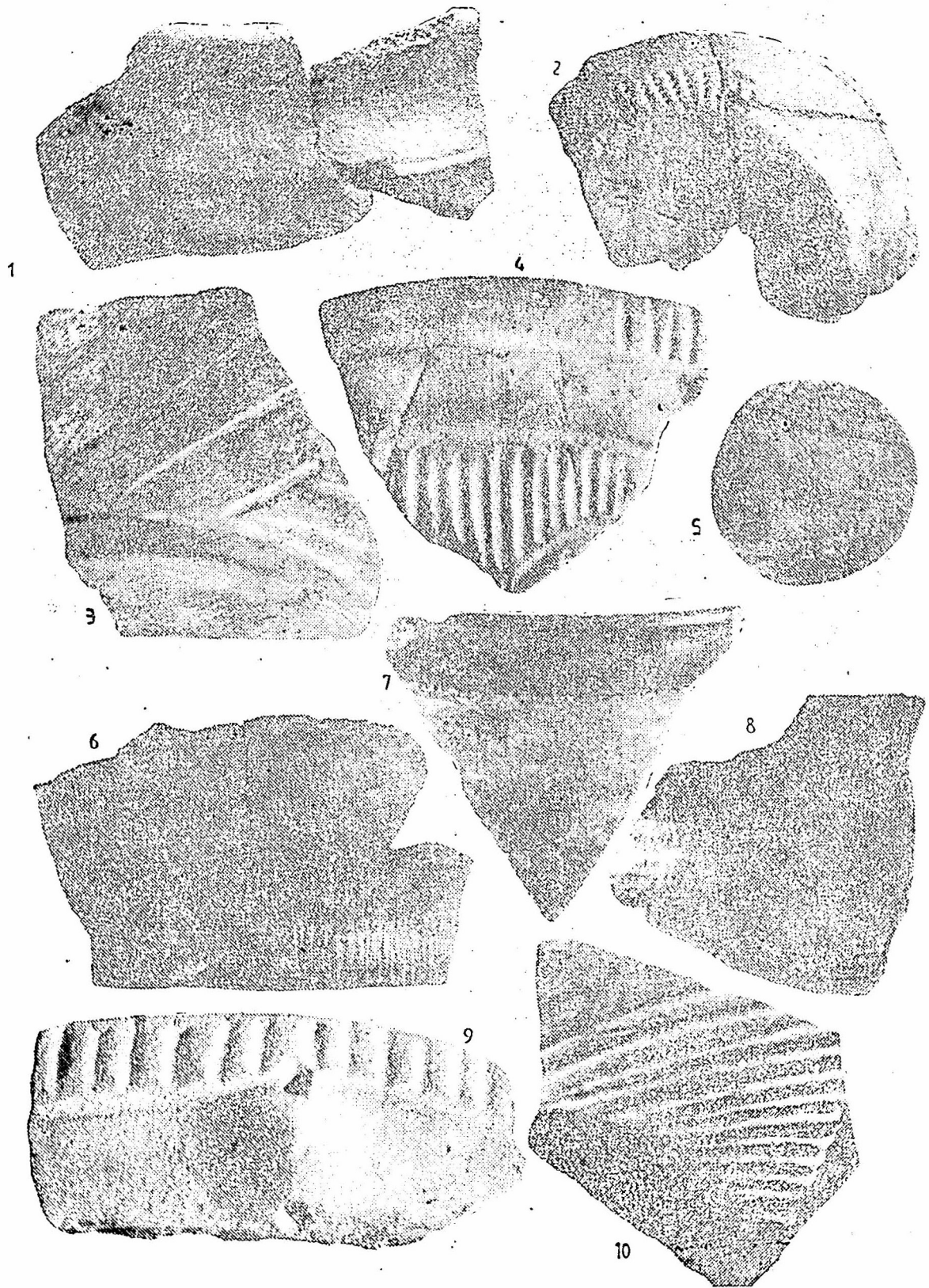

Fig. 10. Fragmente de vase din pastă de bună calitate. 1-3, 7, 10. Cupe. 6, 8. Oale. 4-5, 9. Capace.

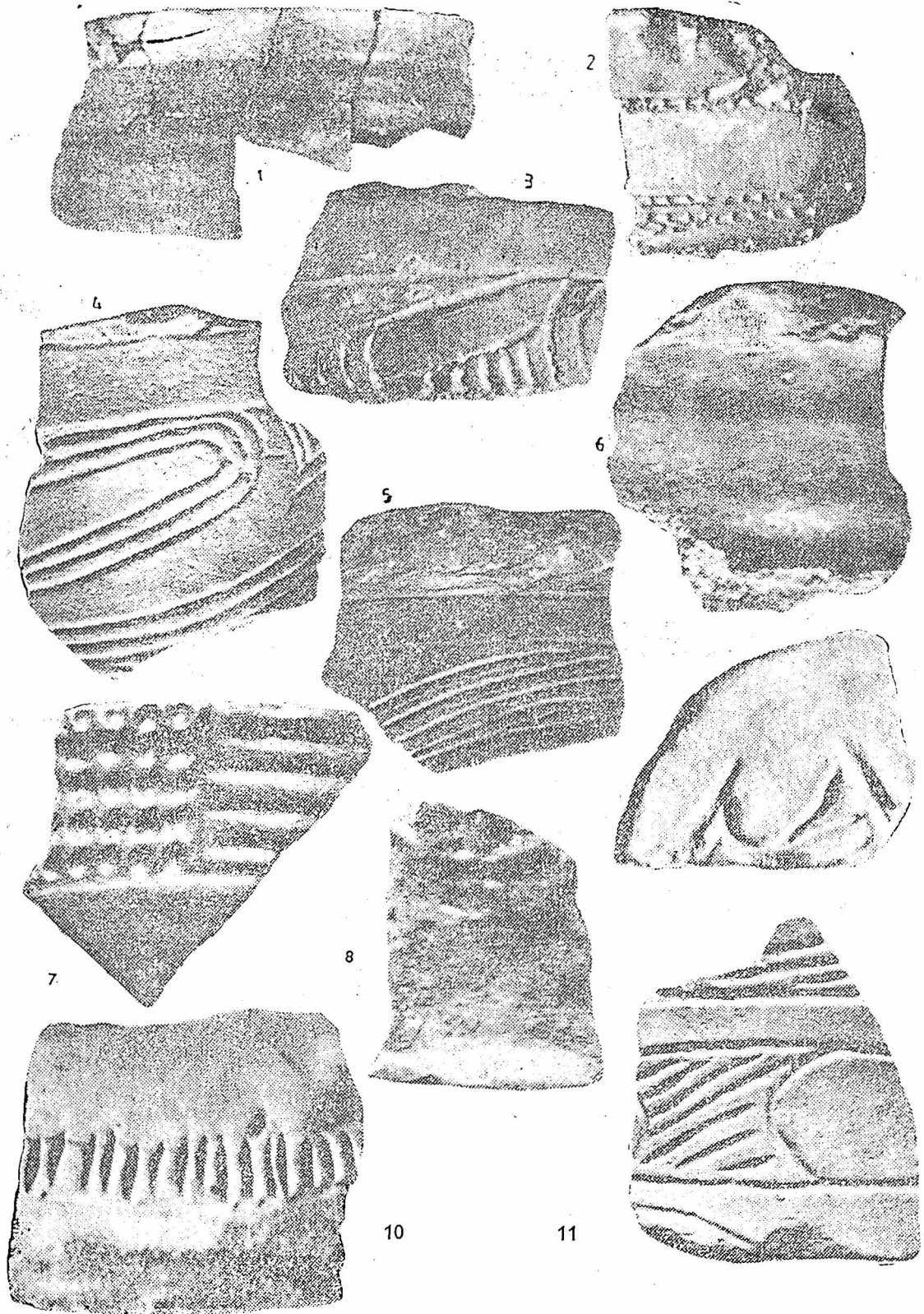

Fig. 11. Fragmente de vase din pastă de bună calitate. 1. Oale. 2—6, 8, 11. Vase suport. 10. Fragmente diferite de la o strachină sau capac (10), fund de vas cu ornament cruciform (9), fragment cu decor în bandă de linii orizontale adâncite și grupare de alveole dispuse în pătrat (7).

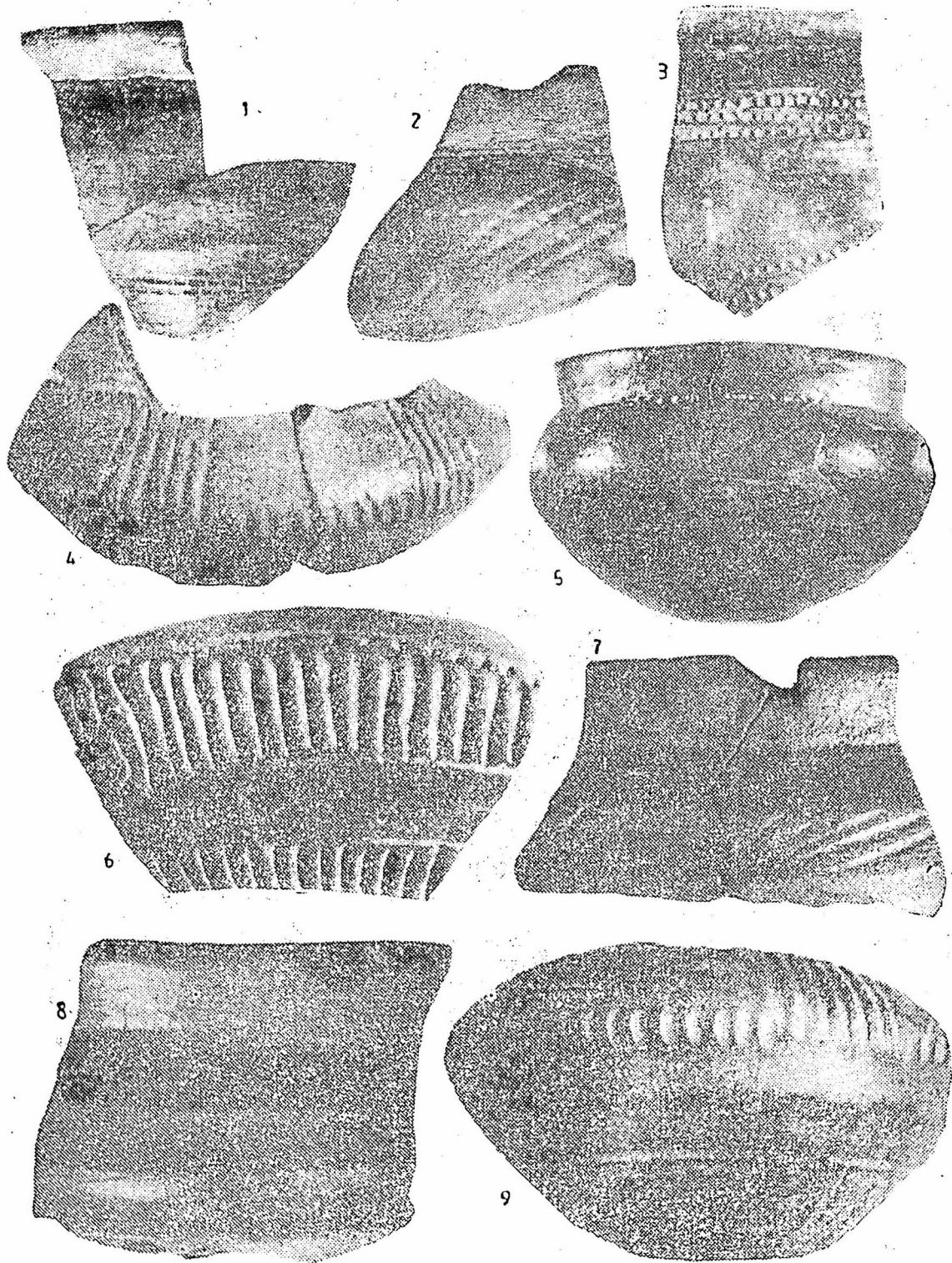

Fig. 12. Vase din pastă fină, 1—9. Cupe.

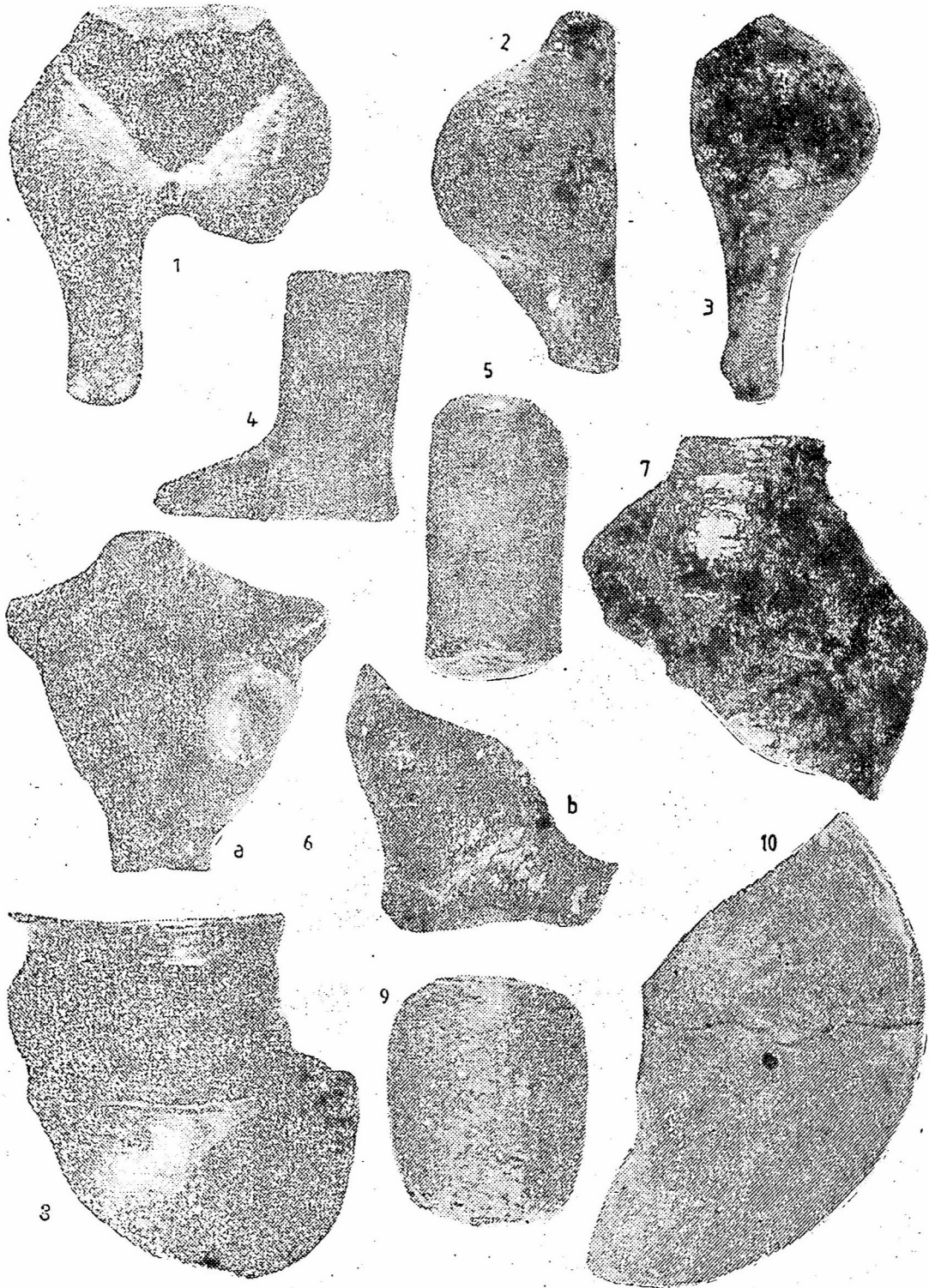

Fig. 13. 1—3,5. Idoli antropomorfi feminini fragmentari. 6 a—b. Idol zoomorf fragmentar. 4. Picior de lut. 9. Fusaioală. Fragmente de vase din prima (7—8) și a doua epocă a fierului (10).

bitronconice specifice primei epoci a fierului și este atestată în diferite variante în toată aria tracică, acest tip cunoscând o evoluție proprie până în a doua epocă a fierului³⁵. Cele mai apropiate analogii le întâlnim la un vas descoperit în tumulul nr. 1 de la Kalinovka, datat în secolele VIII — VII î.e.n.³⁶ și la o urnă bitronconică din așezarea de la Teleac³⁷. Un al doilea fragment de la un vas globular, cu buza răsfrântă și muchia lăfită, orizontală, din pastă poroasă, fără luciu, grosieră, cu degresant având bobul mare, de culoare neagră vineție, ar putea fi atribuit ipotetic tot primei epoci a fierului (fig. 7/2; 13/7).

Dintr-o mică groapă ce aparține celei de a doua epoci a fierului, provin în majoritate fragmente atipice. Se distinge totuși un ciob de la un vas sac cu apucători în formă de limbă, cu vârful ridicat în sus și un fragment de tipsie discoidală, cu perforație practică în vechime înainte de ardere. Piesa, din pastă poroasă, netezită pe suprafețe, este de culoare cărămizie spre gălbui (fig. 7/1; 13/10). Acest tip a fost utilizat probabil drept capac și se întâlnește în așezările geto-dacice din secolul al VI-lea î.e.n. până în secolul I î.e.n.³⁸ Întrucât la Chiperești s-au găsit și materiale bastarnice³⁹, intervalul cronologic în care pot fi datate materialele La Tène de la Chiperești poate fi atribuit secolelor V — III î.e.n.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE L'ÉTABLISSEMENT PRÉCUCUTENIEN DE CHIPEREȘTI — IAȘI

RÉSUMÉ

Dans ce travail on présente les résultats des recherches archéologiques obtenues à la suite d'un sondage effectué dans le village Chiperești, Tușora, dép. de Iași, dans un établissement qui appartient à la troisième phase de la civilisation néolithique Precucuteni. Les fouilles ont mis en évidence la plateforme rectangulaire en torchis d'une habitation de surface de 8/4 m, à l'axe long orienté est-ouest. Durant les fouilles on a découvert de la céramique, pour la plupart fragmentaire, outils, plastique anthropomorphe, à certains éléments de tradition plus ancienne, qui nous déterminent à attribuer l'établissement de Chiperești au début de la phase Precucuteni III. En dehors de l'agglomération néolithique on a découvert un nombre réduit de fragments céramiques qui appartiennent à la civilisation matérielle traco-gète du premier et du second âge du fer.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. Le profil du talus de sud-est du fossé nr. 1. L'échelle 1/20. 1. Sol végétal. 2. Niveau Precucuteni III. 3. Terre vierge
- Fig. 2. Le plan des fouilles de „Țăruș” avec la plateforme en torchis de l'habitation de surface de type Precucuteni III. Echelle 1/20.
- Fig. 3. 1—4. Vases à usage commun. 5—12. Vases en pâte de bonne qualité.
- Fig. 4. Vases en pâte de bonne qualité. 1—2. Fragments céramiques de coupes bitronconiques globulaires. 3—4, 6. Coupes à proéminences coniques. 5, 7—10. Pots globulaires.
- Fig. 5. Vases en pâte de bonne qualité. 1—2, 4—5, 14. Fragments céramiques de couvercles. 6—7, 12. Vases support.
9. Fragment à décor en bande de lignes horizontales approfondies et groupement d'alvéoles disposées en carré. Vases en pâte fine. 3, 8, 10, 11, 14. Coupes.
- Fig. 6. Vases en pâte fine. 1—2, 4, 6 coupes. 3, 7, 8—9, 14. Idoles anthropomorphes féminines fragmentaires. 10. Idole zoomorphe fragmentaire. 15. Pied en argile. 5, 11—13. Fusaïoles.
- Fig. 7. Fragments de vases du premier (2—3) et du deuxième âge du fer (1).
- Fig. 8. 1—7. Fragments de vases d'usage commun.
- Fig. 9. 1—11. Fragments de vases en pâte de bonne qualité.
- Fig. 10. Fragments de vases en pâte de bonne qualité. 1—3, 7, 10. Coupes. 6, 8. Pots. 4—5, 9. Couvercles.
- Fig. 11. Fragments de vases en pâte de bonne qualité. 1. Pots. 2—6, 8, 11. Vases support. 10. Fragments différents d'une écuelle ou d'un couvercle (10), fond de vase à ornement en croix (9), fragment à décor en bande de lignes horizontales approfondies et groupement d'alvéoles disposés en carré (7).
- Fig. 12. Vases en pâte fine. 1—9. Coupes.
- Fig. 13. 1—3, 5. Idoles anthropomorphes féminines fragmentaires. 6 a—b. Idole zoomorphe fragmentaire. 4. Pied en argile. 9. Fusaïole. Fragments de vases du premier (7—8) et du deuxième âge du fer (10).

³⁵ Em. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, tip I, p. 15—31.

³⁶ A. I. Meljukova, *Skifija i frakijiskij mir*, Moscova, 1979, p. 66, fig. 20/5.

³⁷ V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheolo-*

gice : Așezarea fortificată de la Teleac, Cluj-Napoca, 1991, p. 80, fig. 32/3, p. 228 și p. 106.

³⁸ Em. Moscalu, *op. cit.*, p. 87, tip XXIII.

³⁹ N. Ciudin, D. Popovici, V. Chirica, *op. cit.*, p. 108, fig. 2/1, 3, 5.